

ТАКТИКА ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ РОЗКРАДАНЬ ЛІСОДЕРЕВИНИ

РОМАНЕНКО Роман Романович - головний судовий експерт відділу комп'ютерно технічних досліджень, лабораторії комп'ютерно технічних досліджень Державного науково дослідного експертно криміналістичного центру МВС України

УДК 343.985.4

В статті детально проаналізовані методи проведення, основні цілі та етапи (підготовительний, робочий і заключительний) огляду місця події, ефективні способи переміщення во время огляду.

Розглянуті теоретичні та практичні питання тактики проведення огляду місця події, як слідственої (розшукової) діяльності при розслідуванні хищення лісопродукції.

Проаналізовані властивості та ознаки предметів і слідів, які зустрічаються при проведенні огляду місця події при розслідуванні хищення лісопродукції. Названі завдання, які потрібно вирішити оглядом місця події при розслідуванні хищення лісопродукції.

Ключові слова: кримінальне правопорушення, ліс, лісопродукція, незаконна порубка лісу, огляд місця події, слідствена (розшукова) діяльність.

Постановка проблеми

В теперішніх умовах різко відчувається необхідність значного покращення теоретичної бази протидії злочинності, вдосконалення наявної та розробки нової бази науково-технічних засобів для виявлення, фіксації, вилучення і дослідження доказової інформації. Це стосується і огляду місця події, оскільки при неякісному проведенні цієї слідчої (розшукової) дії все що було не знайдено ніколи не вдається знайти, навіть після проведення повторного чи додаткового огляду. Огляд надзвичайно відповідальна

слідча (розшукова) дія, що вимагає від слідчого значних розумових та фізичних зусиль.

Ефективність розслідування розкрадання лісопродукції великою мірою залежить від правильного проведення огляду місця події, що особливо важливо на початковому етапі розслідування. В такому випадку ця слідча (розшукова) дія відноситься до невідкладних слідчих (розшукових) дій.

Стан дослідження проблеми

Теоретичні та практичні аспекти проведення огляду місця події вбачаються у працях таких науковців: Р. Белкіна, В. Бахіна, А. Волобуєва, М. Даньшина, В. Журавля, М. Іоффе А. Іщенко, В. Коваленка, В. Колмакова, В. Коновалової, В. Лукашевича, Є. Лук'янчикова, В. Лисиченка, М. Молибга, Є. Пряхіна, Е. Разумова, Р. Степанюка, В. Стратонова, М. Строговича, К. Чаплинського, В. Шепітька, М. Щербаковського та ін.

Особливості проведення огляду під час розслідування екологічних кримінальних правопорушень можна зустріти у працях: О. Одерія, П. Коляди, С. Книженко. Деякі елементи тактики огляду місця події, який проводиться під час розслідування незаконної порубки лісових насаджень було описано у роботах: І. Кузнецова, Ю. Овчиннікова, О. Пилипенко, С. Унжакової, І. Фоміної. Не зважаючи на це, ступінь наукової розробленості проблематики проведення огляду місця події під час розслідування розкрадання лісопродукції наразі недостатній.

Метою статті є розгляд особливостей тактики проведення огляду місця події при розслідуванні розкрадання лісодеревини, що значною мірою допоможе практичним підрозділам якісно та ефективно виявляти, фіксувати та вилучати сліди в разі виявлення фактів учинення досліджуваного нами кримінального правопорушення.

Виклад основного матеріалу

Огляд місця події – невідкладна слідча (розшукова) дія, спрямована на встановлення, фіксацію та дослідження обстановки місця події, слідів кримінального правопорушення й злочинця та інших фактичних даних, що мають значення для кримінального провадження [1, с. 278].

Як правило, огляд місця події, належить до слідчих (розшукових) дій, зволікання з проведенням яких може спричинити зміну обстановки, зникнення слідів кримінального правопорушення або особи, якою він був вчинений, предметів, які можуть стати згодом речовими доказами [2, с. 527–528]. Відповідно до Кримінального процесуального кодексу України, огляд місця події у невідкладних випадках може бути проведений до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, що здійснюється негайно після завершення огляду (ч. 3 ст. 214 КПК України) [3].

Огляд місця події, зазвичай у криміналістичній літературі визначається як найбільш складна слідча (розшукова) дія. Вона характеризується особистим сприйняттям слідчим обстановки місця події. Огляд як слідча (розшукова) дія носить пізнавальний та дослідницький характер, покликаний на вивчення обстановки, слідів, та інших речових доказів і їх фіксацію з метою встановлення події і виявлення додаткових джерел інформації. Сприйняття обстановки місця події – це візуальне сприйняття, у тому числі підсилене засобами та методами криміналістичної техніки [4, с. 3].

До основних цілей слідчого огляду можна віднести:

- з'ясування обстановки події;
- виявлення слідів кримінального правопорушення, злочинця чи інших речових доказів;

- виявлення інших обставин, що мають значення для кримінального провадження [5, с. 23].

За допомогою огляду здійснюється також:

- фіксування в протоколі всіх дій слідчого і всього, що було виявлено в тій послідовності і в тому вигляді, у якому виявлене спостерігалось під час огляду;
- описування та перерахування всього, що було вилучено при огляді;
- прийняття мір щодо збереження вилучених в процесі огляду речей, слідів і документів [2, с. 527].

При проведенні огляду місця події під час розслідування розкрадання лісодеревини потрібно проаналізувати властивості та ознаки предметів і слідів, а саме:

- а) зв'язки об'єктів з цим чи іншим місцем;
- б) час виникнення їх на місці події;
- в) можливість виникнення слідів від одного або різних учасників розслідуваного кримінального правопорушення або сторонніх осіб;
- г) структуру предметів і слідів для вивчення їх групової належності;
- г) зв'язки слідів між собою і розслідуваною подією, механізм їх утворення;
- д) причини відсутності певних слідів і предметів, їх властивостей і ознак;
- е) ідентифікаційні якості слідів з метою визначення можливості ототожнення об'єктів, що їх утворили [6].

Під час розслідування розкрадання лісодеревини огляд місця події спрямований на вирішення таких завдань:

- встановлення способу вчинення розкрадання лісодеревини (наприклад, незаконна порубка);
- виявлення слідів кримінального правопорушення;
- визначення причин та умов, що сприяли вчиненню кримінального правопорушення;
- типізації лісових насаджень;
- фіксація обстановки місця події та площі знищеного або пошкодженого лісового масиву;
- визначення об'єктів, які необхідно вилучити;

- пошук обставин, які дають підстави для висунення певних версій про подію, що трапилася, та її учасників тощо [7, с. 449; 8, с. 152].

Зазвичай, в теорії криміналістики, огляд місця події поділяють на три етапи: а) підготовчий; б) робочий; в) заключний.

Підготовчий етап включає діяльність слідчого: 1) до виїзду на місце події; 2) на місці події.

Підготовчими діями слідчого до виїзду на місце події є: одержати вичерпну інформацію щодо події розкрадання лісодеревини; з'ясувати, чи організована охорона місця події, а також чи є на місці очевидці; визначити учасників огляду місця події. На місці події слідчо-оперативна група вирушає у повному складі. До неї в обов'язковому порядку входять слідчий (старший СОГ), працівник оперативного підрозділу, інспектор-криміналіст (технік-криміналіст), а також (за необхідності) кінолог зі службовим собакою [6]. Також слідчому потрібно підготувати необхідні технічні засоби для забезпечення виїзду на місце події та проведення огляду (транспорт, технічні комплекти); перевірити готовність та, за необхідності, доукомплектувати валізу слідчого (обов'язкова наявність вимірювальних приладів, пакувального матеріалу, справних технічних засобів: фотоапарату, відеокамери тощо); запросити та забезпечити участь необхідних учасників у проведенні огляду (понятих, представників лісництва, відповідних спеціалістів лісової галузта інших); вирішити питання щодо отримання картографічних матеріалів, необхідних для кращого орієнтування на місцевості та прив'язки місця вчинення кримінального правопорушення до орієнтирів (запросити відповідні документи: схему лісу, план лісонасаджень, лісовпорядкування, план лісосіки тощо або самостійно завантажити відповідну мапу з мережі Інтернет та завчасно роздрукувати її).

Після прибуття на місце події, слідчий зобов'язаний запропонувати вивести всіх сторонніх із місця події. На цьому етапі, у разі необхідності, слідчий проводить коротке опитування очевидців, які виявили розкрадання лісодеревини, дає завдання працівнику оперативного підрозділу щодо встанов-

лення можливих очевидців чи співучасників події, вжити заходів щодо переслідування та «затримання» злочинців за «гарячими слідами».

Якщо залучити понятих до проведення цієї слідчої (розшукової) дії неможливо (розкрадання лісодеревини відбулося у віддаленій від житлових районів місцевості), слідчий може прийняти рішення про проведення її безперервної відео фіксації (ч. 7 ст. 223 КПК України) [3].

Із загального огляду слідчим місця події розпочинається робочий етап. Це відбувається з метою орієнтування на місці події, визначення меж огляду, вирішення питання про вихідний пункт і спосіб огляду та пересування, вибір позиції для проведення фотознімання. Дивлячись, яка обстановка на місці події, вирішується питання про встановлення знаків попередження, її огороження [9, с. 308].

Важливо пам'ятати, що під час загального огляду, коли слідчий здійснює обхід території, де виявлено розкрадання лісодеревини, особлива увага приділяється забезпеченню збереження навколишньої обстановки, об'єктів та слідів, що знаходяться на місці кримінального правопорушення. Встановлюючи межі огляду місця розкрадання лісодеревини слідчому потрібно враховувати, що вони можуть розширюватись або звужуватись залежно від встановлених обставин й отриманої інформації та повинні включати: територію, де вчинено кримінальне правопорушення або виявлені сліди, предмети, що мають відношення до події; імовірні шляхи підходу та відходу злочинців: намети, землянки, вагончики, ділянки місцевості, транспортні засоби, де можуть знаходитися сліди, що мають відношення до розкрадання лісодеревини [8, с. 153].

Часто під час розслідування досліджуваного нами кримінального правопорушення виникають перешкоди, які пов'язані з прив'язкою до місцевості виявлених слідів. Це відбувається через віддаленість від постійних орієнтирів (доріг, річок або інших споруд), значними площами порубок, відсутністю якісних мап тощо.

Найбільш доцільним в такому випадку є застосування як орієнтира квартального

стовпа, оскільки він є натурним лісовпорядним знаком, який встановлюють у місцях перетину квартальних просік між собою (із зазначенням номера лісового кварталу).

Для помічення кордону місця події можна використовувати кілки, сигнальні стрічки, нанесення поміток фарбою на деревах тощо. Місце розкрадання лісодеревини відносно орієнтирів визначається за допомогою вимірювальних інструментів, а у разі вчинення кримінального правопорушення на значній площі, для проведення вимірювань доцільно використовувати геодезичні інструменти. Проводячи загальний огляд потрібно проводити фото- або відеофіксацію місця події без внесення змін до його обстановки. При великій площі розкрадання, для проведення фіксації можливо застосовувати фото- або відеозйомку з використанням квадрокоптера.

Також робочий етап огляду можна поділити на статичну і динамічну стадії дослідження. На статичній стадії слідчий вивчає розташування території, де сталася подія, її характерні риси. Сам огляд проводиться без торкання до об'єктів, що є на місці події.

На динамічній стадії об'єкти можуть бути відкриті, переміщені, розібрані для всебічного вивчення. У цей час застосовуються всі доступні слідчому методи пошуку і виявлення слідів кримінального правопорушення та правопорушника, відбираються об'єкти чи їхні частини зі слідами, які надалі вилучаються чи копіюються [5, с. 27].

Щодо способу огляду місця події, то якщо площа розкрадання лісодеревини є великою, то територію огляду доцільно поділити на невеликі сектори (що мають форму квадратів) та використовувати фронтальний спосіб огляду. Якщо ж порубка здійснена на невеликій площі – доцільно застосовувати ексцентричний спосіб огляду (рух по спіралі від центру до периферії), якщо центр визначити неможливо або є загроза втрати слідів, які знаходяться на периферії, – тоді доречно застосовувати концентричний спосіб.

При виявленні на місці розкрадання лісодеревини автотранспорту, на якому пересувалися злочинці або призначеного для перевезення незаконно добутої деревини, проводиться його детальний огляд. Особлива увага звертається на виявлення в салоні автомобі-

ля слідів рук злочинців, які можуть бути залишені на ручках дверей, рульовому колесі, важелі перемикачів передач, ручному гальмі, ручці переключення показчиків повороту, зовнішніх поверхнях попільничок, бічних і задніх дверях, вікнах і дзеркалах, важелях, якими здійснюється регулювання положення сидіння; а також виявлення в ньому часток деревини (тирси, кори). Також необхідним є вилучення слідів шин транспортного засобу для забезпечення подальшого проведення ідентифікаційних досліджень [10, с. 235].

Заключний етап проведення огляду місця події – це узагальнення й аналіз зібраної інформації про вчинене кримінальне правопорушення, перевірка того, чи вирішені завдання та мета огляду.

Фіксація відбувається після аналізу результатів, які слідчий отримав при проведенні огляду місця події. Протокол – це основний спосіб фіксації під час огляду місця події. При складанні протоколу в описовій частині необхідно вказати: межі місця події, його місцезнаходження; час, місце вчинення розкрадання лісодеревини; назву лісництва, район, номер кварталу; межі рубки та її площу; способи й методи здійснення порубки; територію та категорію лісів, кількість і породи вирубаних дерев. За наявності зрубаних дерев додатково зазначаються: кількість звалених і необроблених (з гілками), розкряжених стовбурів; їх породи, діаметр комлевої та верхньої частини, вид і спосіб проведеної рубки; кількість пеньків, їх діаметр і висота, а також особливості слідів розпилу [11, с. 76–79].

При виявленні на місці події слідів, що пов'язані з предметом посягання (пеньки, зрубані дерева, чагарники, а також їх частини), взуття та транспортних засобів, біологічних слідів людини (піт, кров, сеча, виділення з носа, слина тощо), слідів знарядь і засобів учинення кримінального правопорушення – у протоколі огляду повинно бути вказано конкретне місце їх виявлення (з прив'язкою до двох нерухомих об'єктів), пошкодження (якщо вони є), кількість, характер, форма, конфігурація, наявність індивідуальних ознак, використовувані для їх виявлення і вилучення засоби, вказані прийоми вилучення (виготовлення зліпка, зняття копії, вилучення

Дискусії, обговорення, актуально

чення предмета в натурі). У протоколі огляду обов'язково має бути відображено, які предмети або документи були вилучені. Відсутність подібного запису в протоколі буде розцінено в кримінальному провадженні як не надання вказівок на джерело походження речових доказів, що тягне за собою втрату їх доказового значення [2, с. 530-531].

Після оформлення протоколу слідчий: складає плани місця події, схеми з обов'язковою локалізацією місць виявлення слідів кримінального правопорушення та інші додатки (фототаблиці, відео- та аудіозаписи тощо); вживає заходів щодо вирішення заяв, які надійшли від учасників огляду; упаковує вилучені з місця події речі. Упакування речових доказів здійснюється у пакети встановленого зразка. Як внутрішні упаковки можна використовувати: поліетиленову плівку, папір, целофанові мішки, картонні коробки. На пакеті робиться напис із вказівкою назви речі, місця і часу її вилучення, номер кримінального провадження, підписують поняті, спеціаліст та слідчий [5, с. 28-33]. Також, на завершальному етапі огляду вирішуються питання щодо подальшого зберігання незаконно добутої деревини, автомобільної техніки та інших речових доказів, вилучених під час огляду.

Висновки

Проведеним нами дослідженням встановлено, що огляд місця події за фактом розкрадання лісодеревини є невідкладною слідчою (розшуковою) дією, яка має свої особливості, а саме: наявності великої території, яку потрібно оглянути; обрання відповідного способу огляду залежно від площі порубки та об'єму незаконно добутої деревини; вжитті заходів щодо залучення до огляду спеціалістів відповідного профілю; необхідності вилучення різноманітних слідів кримінального правопорушення та об'єктів; обов'язковому складанні відповідних схем місця події; наявності труднощів, пов'язаних з прив'язкою виявлених слідів до місцевості тощо.

Література

1. Азаров Д. С., Грищук В. К., Савченко А. В. та ін. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за заг. ред.

О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернея. Київ : Юрінком Інтер, 2016. 1063 с.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / за заг. ред. В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. К.: Юстініан, 2012. 1224 с.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. (зі змінами та доповненнями). URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

4. Огляд місця події при розслідуванні окремих видів злочинів: наук.-практ. посібник / за ред. Н. І. Клименко. К.: Юрінком Інтер, 2005. 216 с.

5. Слідча тактика: навчальний посібник / Є. В. Пряхін. Львів: ЛьвДУВС, 2011. 116 с.

6. Тактика огляду місця події. URL: <http://buklib.net>.

7. Унжакова С. В. Особенности производства осмотра места происшествия при расследовании незаконной рубки лесных насаждений. *Известия ТулГУ. Экономические и юридические науки*. 2016. № 3-2. С. 449-455.

8. Фомина И. А. Тактика осмотра места происшествия по факту обнаружения признаков состава преступления, связанного с незаконной рубкой лесных насаждений. *Сибирский юридический вестник*. 2010. № 3 (50). С. 151-156.

9. Татарин Н. М. Тактика огляду місця події під час самовільного зайняття земельної ділянки та самовільного будівництва. *Право і суспільство*. 2014. № 3. С. 305-310.

10. Пилипенко О. М. Типові тактичні операції при розслідуванні незаконної порубки лісу. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2015. № 2. С. 335-339.

11. Унжакова С. В. Методика расследования незаконных рубок лесных насаждений : учебное пособие. Иркутск : ФГКОУ ВПО ВСИ МВД РФ, 2010. 118 с.

TACTICS OF INSPECTION OF THE SCENE IN THE INVESTIGATION OF FOREST WOOD STEALING

One of the urgent, most important, most informative and priority investigative (search) actions is an inspection of the scene. The effectiveness of the investigation depends on the

АНОТАЦІЯ

Однією з невідкладних, найважливіших, найбільш інформативних та першочергових слідчих (розшукових) дій є огляд місця події. Ефективність розслідування залежить від ретельності та якості проведення огляду. В ході проведення огляду виявляються, фіксуються та вилучаються сліди, а також виявляються особливості механізму кримінального правопорушення.

Розглянуто теоретичні та практичні питання тактики проведення огляду місця події, як слідчої (розшукової) дії під час розслідування розкрадань лісодревини.

Нами було сформульовано мету дослідження, а саме розгляд особливостей тактики проведення огляду місця події при розслідуванні розкрадання лісодревини, що значною мірою допоможе практичним підрозділам якісно та ефективно виявляти, фіксувати та вилучати сліди в разі виявлення фактів учинення досліджуваного нами кримінального правопорушення.

Детально проаналізовані методи проведення, основні цілі та етапи (підготовчий, робочий і заключний) огляду місця події, найефективніші способи пересування під час огляду.

Проаналізовано властивості та ознаки предметів і слідів, які наявні при проведенні огляду місця події під час розслідування розкрадання лісодревини. Названо завдання, які потрібно вирішити оглядом місця події під час розслідування розкрадання лісодревини. Встановлено, що підготовчий етап проведення огляду місця події під час розслідування досліджуваного нами кримінального правопорушення включає діяльність слідчого: 1) до виїзду на місце події; 2) на місці події.

Досліджено, що під час розслідування розкрадання лісодревини часто виникають перешкоди, які пов'язані з прив'язкою до місцевості виявлених слідів. Це відбувається через віддаленість від постійних орієнтирів (доріг, річок або інших споруд), значними площами порубок, відсутністю якісних мап тощо.

Запропоновано поділити робочий етап огляду під час розслідування розкрадання лісодревини на статичну і динамічну стадії дослідження та дано характеристику таким стадіям.

Ключові слова: кримінальне правопорушення, ліс, лісодревина, незаконна порубка лісу, огляд місця події, слідча (розшукова) дія.

thoroughness and quality of the review. During realization of review appear, tracks are fixed and withdrawn, and also the features of mechanism of criminal offence appear.

Theoretical and practical issues of tactics of inspection of the scene as an investigative (search) action during the investigation of forest steals are considered.

We formulated the purpose of the study, namely to consider the features of the tactics of inspection of the scene in the investigation of forest theft, which will greatly help practical units to qualitatively and effectively detect, record and remove traces in case of detection of criminal offenses.

Methods of carrying out, the main purposes and stages (preparatory, working and final) of inspection of a scene, the most effective ways of movement during inspection are in detail analyzed.

The properties and features of objects and traces that are present during the inspection of the scene during the investigation of forest theft are analyzed. The tasks to be solved by inspecting the scene during the investigation of the theft of timber are named. It is established that the preparatory stage of the inspection of the scene during the investigation of the criminal offense under investigation by us includes the activities of the investigator: 1) before leaving for the scene; 2) at the scene.

Investigated that during the investigation of forest wood stealing often there are obstacles that are associated with the tiedness of the detected traces. This is due to distance from permanent landmarks (roads, rivers or other structures), significant areas of the violation, lack of qualitative maps, etc.

It is proposed to divide the working stage of the review during the investigation of forest wood stealing to a static and dynamic stage of research and characterize of this steps.

Key words: criminal offense, forest, forest wood, illegal forest break, review of the scene, investigator (searching) action.